מתני' [א]הביאו לפניו מליח (א) תחלה ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת שהפת טפלה לו [א]זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה: **גמ'** ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפלה אמר רב אחא בריה דרב עוירא אמר רב אשי באוכלי פירות גנוסר שנו [ב]אמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתריה דרבי יוחנן למיכל פירות גנוסר כי הוינן בי מאה מנקטינן ליה לכל חד וחד עשרה וכי הוינן בי עשרה מנקטינן ליה כל חד וחד מאה וכל מאה מינייהו [ג]הוה מחזיק להו צנא בר תלתא סאוי [ד]ואכיל להו ומשתבע דלא טעים זיונא ס״ד אלא אימא מזונא רבי אבהו אכיל עד דהוה שריק ליה דודבא מאפותיה ורב אמי ורב אסי הוו אכלי עד דנתור מזייהו רשב״ל הוה אכיל עד דמריד ואמר להו רבי יוחנן לדבי נשיאה והוה משדר ליה רבי יהודה נשיאה באלושי אבתריה ומייתי ליה לביתיה כי אתא רב דימי אמר עיר אחת היתה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מוציאים ממנה ששים רבוא ספלי טרית לקוצצי תאנים מע״ש לע״ש כי אתא רבין אמר אילן אחד היה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מורידים ממנו ארבעים סאה גוזלות משלש בריכות בחדש כי אתא ר' יצחק אמר עיר אחת היתה בארץ ישראל וגופנית שמה שהיו בה שמנים זוגות אחים כהנים נשואים לשמנים זוגות אחיות כהנות ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשכחו בר מבנתיה דרב חסדא דהוו נסיבן לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא ואע״ג דאינהי הוו כהנתא אינהו לא הוו כהני אמר רב כל סעודה שאין בה מלח אינה סעודה אמר רבי חייא בר אבא א״ר יוחנן כל סעודה שאין בה [ה]שריף אינה סעודה: **מתני'** אכל ענבים ותאנים ורמונים מברך אחריהם שלש ברכות דברי רבן גמליאל וחכ״א ברכה אחת [ו](מעין שלש) ר״ע אומר אפי' אכל שלק והוא מזונו מברך עליו ג' ברכות [ז]השותה מים לצמאו מברך שהכל נהיה בדברו ר' טרפון אומר [ח]בורא נפשות רבות וחסרונן: **גמ'** מ״ט דר״ג דכתיב [1]ארץ חטה ושעורה וגו' וכתיב [2]ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך ורבנן ארץ הפסיק הענין ור״ג נמי ארץ הפסיק הענין ההוא מבעי ליה °למעוטי הכוסס את החטה א״ר יעקב בר אידי א״ר חנינא [ב]כל שהוא מחמשת המינין בתחלה מברך עליו במ״מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש אמר רבה בר מרי אריב״ל כל שהוא משבעת המינין בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש א״ל אביי לרב דימי מאי ניהו [א] ברכה אחת מעין שלש א״ל [ג]אפירי דעץ על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מקדשך ועל מזבחך ותבנה ירושלים עיר קדשך במהרה בימינו והעלנו לתוכה [ט]ושמחנו בה כי אתה טוב ומטיב לכל דחמשת המינין על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה כו' וחותם על הארץ ועל המחיה מיחתם במאי חתים כי אתא [ב] רב דימי אמר רב חתים בר״ח ברוך מקדש ישראל וראשי חדשים הכא מאי רב חסדא אמר על הארץ ועל פירותיה ור' יוחנן אמר על הארץ ועל הפירות א״ר עמרם [י]ולא פליגי הא לן והא להו מתקיף לה ר״נ בר יצחק אינהו אכלי ואנן מברכין [כ]אלא איפוך רב חסדא אמר על הארץ ועל הפירות ר' יוחנן אמר על הארץ ועל פירותיה

אמר

מתני' מליח. כל דבר מלוח: **גמ' פירות גנוסר.** פירות ארץ יש כנרת חשובים מן הפת: **זיונא.** משמע מידי דבר אכילה: **מזונא.** דבר הסועד: **דשריק דודבא מאפותיה.** שהזבוב מחליק ממלחו. מתוך שהלחת פניו בשרו מחליק: **עד דמריד.** דעתו מטרפת: **באלושי.** אוכלוסי בני אדם: **ספלי טרית.** ספלים מלאים חתיכות דג חתוך שקורים טוני״א: **לקוצצי תאנים.** לאכול פועלים שקוצצים תאנים והיו מרוכים עד שכל אלו צריכין להם לאכול: **בריכות.** קובי״א״ש בלע״ז: **משלש בריכות בחדש.** ג' פעמים בחדש מורידים ממנו כך: **שמנים זוגות אחים.** שנים שנים אחים היו כולם וכן נשותיהם: **שריף.** תבשיל לא שיש בו מרק כמו שורפה מיה ט): **מתני' מברך אחריהם ג' ברכות.** ר״ג לטעמיה דאמר לעיל בפירקין (דף לז.) כל שהוא מז' המינים מברך אחריו ג' ברכות: **אפילו אכל שלק.** של ירק: **והוא מזונו.** שסמך עליו למזון: **וחסרונן.** צרכי ספוקן: **גמ' וברכת.** אכולהו קאי וההוא קרא ג' ברכות רמיזי כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו (לקמן דף מח:): **ארץ הפסיק הענין.** ולא קאי וברכת אלא אלחם דסמיך ליה: **ור״ג הסוף.** הפסקה לפרושי חטה דכתיב בקרא קמא אתא ולמעוטי שאם כססה כמות שהיא אין זו בכלל ברכה אא״כ עשאה לחם: **חמשת המינים.** כולם מין דגן חטין ושעורין וכוסמין ושבולת שועל ושיפון. כוסמין מין חטה שבולת שועל ושיפון מין שעורה: **מברך עליו ב״מ מזונות.** אם עשאו תבשיל: **כל שהוא מז' המינים.** משאר ז' המינים האמורים בפסוק ואינו מין דגן: **אפרי דעץ על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה ורחבה.** אתרווייהו קאי כולה עד סופה: **רב חסדא בר״ח כו'.** אע״ג דמילא לתרתי: **הכא מאי.** מי מחתמינן בתרתי כהאי גוונא כגון על הארץ ועל הפירות ולא הויא חתימה בשתים ממש כדמפרש לה בפרק שלשה שאכלו (לקמן דף מט.): **הא לן והא להו.** רב חסדא מבבל ובבבל חתמי על הארץ ועל פירותיה ור' יוחנן מארץ ישראל והתם חתמי על הפירות: **ואנן מברכינן.** על פירותיה אארץ ישראל לחודה קאי ואנן לא אכלינן מינייהו ומברכים עלייהו:

קופלא

באוכלי פירות גנוסר שנו. שהמליח עיקר שהוא בא להשיב הלב שנחלש מפני מתיקות הפירות והפת שלאחריו טפל ואינו בא אלא בשביל המליח וא״ת פירות הוי עיקר ומליח טפל ולבריך על הפירות ולפטר כולהו וי״ל דמיירי שלא אכל הפירות באותו מעמד א״נ בשעה שאכל פירות גנוסר לא היה שם עדיין מליח ופת דלא היה יודע שיחלש לבו מחמת המתיקות:

מברך על המליח. ואף על גב דאשמעינן דפת פוטר את הפרפרת איצטריך לאשמעינן דפעמים דפת טפל: **רבי עקיבא אומר אפי' אכל שלק והוא מזונו כו'.** ולא דמי להההיא דלעיל (דף לז.) דר״ג נתן רשות לר״ע לברך וכו' דשאני הכא דאיקבע מזוניה עליה:

על העץ ועל פרי העץ. אבל על היין מברכים על הגפן ועל פרי הגפן דכיון דיין קובע ברכה לעצמו משום חשיבותיה הוא הדין לאחריו ובחתימה יש שחותמין על הארץ ועל הפירות ויש שחותמין על הגפן ועל פרי הגפן מיהו לכאורה משמע דא״ל לשנות החתימה שהרי אין אנו משנין רק לומר פרי הגפן במקום פרי העץ אבל בעלמא היכא דלא מברכין על העץ אלא בחתמא על הארץ ועל הפירות ביין נמי אין לשנות וכס' המיימוני מצריך להזכיר בה מעין המאורע בשבת ובי״ט וכן משמע בירו' ומיהו לא נהגו העולם כן ויכול להיות מה שמזכירים מעין המאורע היינו דוקא בימיהם שהיו רגילין לקבוע איין ואמיני פירות אבל האידנא לא קבעי ופר״ת היכא דאכיל מיני מזונות כגון דייסא ותאנים ושתי חמרא מברך ברוך אתה ה' אמ״ה על המחיה ועל הכלכלה על הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה וכו' וחותם בא״י אמ״ה על הארץ ועל המחיה ועל הפירות ולא הוי חתימה בשתים דהארץ היא המוציאה המחיה והפירות:

אינהו מיכל אכלי ואנן מברכין. משמע שאין נראה למקשן שידברו האמוראים דבבל בשביל בני ארץ ישראל כי כן פר״ת גבי (קדושין כט:) לעולם ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה ותנא אחריני ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה ומסיק הא לן והא להו ופירש ר״ת דר' יוחנן היה מדבר בשביל תלמידיו שהיו מבבל דשמא הכא קים ליה למקשן דבאותה שעה שאמר רב חסדא הא מילתא לא היה לפניו שום תלמיד מא״י וכן לא שום תלמיד מבבל לפני רבי יוחנן וא״כ לא היה מזכיר רב חסדא שהיה מבבל כי אם לבני בבל ולהכי פריך היאך יברכו בני בבל על הארץ ועל פירותיה משמע דקאי דוקא על פירות של ארץ ישראל והם אינם אוכלים אותן:

עבידנא

עין משפט נר מצוה

קמד א מיי' פ״ג מהל' ברכות הלכה ה והלכה ז סמג עשין כז טוש״ע או״ח סימן ריב סעיף א:

קמה ב מיי' שם הל' ג והלכה יא סמג שם טוש״ע או״ח סי' רח סעיף א [ב]:

קמו ג מיי' פ״ג מהל' ברכות הלכה יג ופ״ח הל' יד סמג שם טוש״ע שם [סעיף י״ג]:

קמז ד מיי' וסמג שם טוש״ע או״ח סימן רח סעיף י':

◆

רבינו חננאל

מתני' [הביאו לו מליח. היינו ספלי טרית]. באוכלי פירות גנוסר שנו. שמתוקים מאוד והאוכלם אוכל דבר מליח עמהם, כדאמרינן לקמן שהיו נותנין ספלי טרית לקוצצי תאנים, ואותו מליח עיקר. שאי אפשר לאוכלי פירות גינוסר בלא הם, והפת עצמו אינו אלא ללפת בו המליח. ויונא סלקא דעתך. [עי' פי' ר״ח עירובין ל, א]. [עיר אחת היתה לו לינאי המלך שהיו מוציאים ממנה ששים רבוא ספלי טרית. פי' ספלים מלאים טרית, והוא המליח שאוכלין אחר שאוכלין מפירות גנוסר הרבה למרק האכילה שבמעיו, אי נמי דנגרריה לליביהו]. מתני' אכל ענבים ותאנים ורמונים מברך עליהם שלש ברכות דברי רבן גמליאל וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש. ואסיקנא כל שהוא מחמשת המינים, שהוא מין דגן חטה ושעורה כוסמת שבולת שועל ושיפון, והן מבושלין, בתחלה [מברך] בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. והוא ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון, על שהוצאתנו מארץ מצרים, רחם ה' עלינו ועל ישראל עמך ועל עירך ועל נחלתך ועל היכלך ועל מזבחך ועל מקדשך, ובנה עירך במהרה בימינו ושמחנו בה, כי אל טוב ומטיב אתה ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה. וכל שהוא משבעה המינים ואינו מין דגן, בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף על העץ ועל פרי העץ וכו'. ביין תחלה בורא פרי הגפן ובסוף על הגפן ועל פרי הגפן וכו'. וחותם בחוצה לארץ בא״י על הארץ ועל הפירות, ובארץ ישראל על הארץ ועל פירותיה. אבל שאר מיני פירות כגון אתרוגין ותפוחין ואגוזין ושקדים וכיוצא בהן, שאינו מיני מזונות, בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף בורא נפשות [רבות]. והיכא דאכל מיני מזונות ופרי העץ ושתה יין, מברך ברוך אתה ה' על המחיה ועל הכלכלה, על הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה וכולי, וחותם ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל הגפן ועל פרי העץ ושפיר דמי. ולא הוי כי האי גוונא חותם בשתים, דאמרינן אין חותמין בשתים, מאי טעמא שהארץ היא המוציאה את הגפן וכל פרי העץ.

מסורת הש״ס

א) לעיל לה: מא., ב) עירובין ל., ג) נ״ל לא היה רש״ל, ד) ואכיל להו לכולהו כל״ל רש״ל, ה) [נ״ל שרף פי' שמפיג את המאכל שבמעי' ערוך], ו) פ״א ל״ג, ז) עירובין יד., ח) [ע' תוס' לעיל לז. ד״ה בולא ותוס' לקמן מה. ד״ה ר״ט], ט) [ושמחנו בבנינה כי אתה ה' טוב וכו'], י) שבת ט: יומא כח: גיטין כ. תענית ד: קדושין כט: סוכה מח. [לעיל ה: גיטין יד: סוכה לו. ב״מ קז. ב״ב קמו.], כ) [ע״ז כט:].

◆

תורה אור השלם

1. אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ: אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת: דברים ח ח-ט

2. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: דברים ח י

◆

הגהות הב״ח

(א) במשנה מליח בתחלה:

◆

גליון הש״ס

גמ' למעוטי הכוסס את החטה. ע' לעיל ל״ז ע״א תוס' ד״ה הכוסס:

◆

הגהות הגר״א

[א] מאי ניהו ברכה א' מעין ג'. נ״ב א״ל דחמשת מינים על המחיה ועל הכלכלה כו' עד טוב ומטיב לכל וחותם על הארץ ועל המחיה אפירי דעץ על העץ ועל פרי העץ. דחמרא על הגפן ועל פרי הגפן. מיחתם במאי חתים רב חסדא אמר כו'. כן הוא גי' רי״ף ורא״ש ולגי' שלנו ל״ע למה לא פשט מהי' מינים: [ב] שם (כי אתא רב דימי א״ר חתים בר״ח ברוך מקדש ישראל וד״ה הכא מאי) תא״מ:

◆

לעזי רש״י

טוני״א. טונה. קובי״א״ש [קובידי״ש]. להקה.

◆

מוסף רש״י

פירות גינוסר. ארץ יש כנרת ופירותיה מתוקין (עירובין ל.). **צנא.** סל (חולין נז.). **דלא טעים זיונא.** לא אכלתי לשובע ועדיין אני רעב (שם). **מזייהו.** שערותיהם (מגילה ח. ושם). **ברכה אחת מעין שלש.** כלומר אחת היא שהיא דוגמת ודומה לשלש ברכות דברכת המזון שהיא דאורייתא כדאמרינן (לקמן מח:) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך, זו ברכת הזן, דקאי אאכלת ושבעת דלעיל, כלומר אשבעתך ואשביעתך ברכהו, על הארץ הטובה זו ברכת הארץ, אשר נתן לך זו בונה ירושלים, הטוב והמטיב ביבנה תיקנוה ואינה מן המנין, והני תלתא אלהים כתיבי, דכתיב לעיל מיניה ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, להכי מברכין עליה שלש ברכות שלמות, אבל אמיני פירות דחשיבי בשבח ארץ ישראל לא בעינן שלמות אבל מעין שלש סגי להו (סידור רש״י סי' קס, הפרדס עמ' קעט, מחזו״ו סי' סט). **שהכל נהיה בדברו.** לפניו, ולאחריו לא כלום (עירובין יד.). **ר' טרפון אומר בורא נפשות רבות.** ברכה זו היא פסורה אחר המקרא, דכתיב (דברים ח ג) לא על הלחם לבדו, וכתיב כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (כח״י) ולפי שמשמעי דר' טרפון לא לחייב לף ברכה לאחריו בורא נפשות רבות, ולא נראה דברי רבינו כמש' נדה (נב.) יש טעון ברכה לפניו ולאין טעון ברכה לאחריו, ולמדריך ללאחרי מלי, והכרין כל ולכל ספק למברך למיד כי ולא למדרין ולר' טרפון דמחייב למיד מלי לימיה למימר, ללא נראה דר״ט ללפניו קלמר (ערובין שם). **כי אתה טוב ומטיב לכל.** כנגד הטוב והמטיב שתקנוה ביבנה (סידור רש״י סי' קי. הפרדס עמ' קעח, מחזו״ו סי' ע). **על המחיה.** כלומר שהלאם חי כהן, **ועל הכלכלה.** זן ומפרנס לת הגוף, דמיני מזון הוא הולל ויכלכן (סידור רש״י סי' קיג, הפרדס שם קעח, מחזו״ו סי' עא).